

Times They Are e-Changing: το ψυχοκοινωνικό προφίλ του ακροατή μουσικής σε φόντο υπερνεωτερικό (υπό εξέλιξη διδακτορική διατριβή)

Εισαγωγή:

Η μουσική αποκτά τα λεκτικά, απεικονιστικά και εν γένει αναφορικά της περιεχόμενα όταν καθίσταται «αντικείμενο», αισθητικό, πολιτισμικό και εμπορευματικό, συνιστώντας έτσι πεδίο συγκρότησης, αντιπαράθεσης και επιτέλεσης ταυτοτήτων. Ειδικότερα, στα πλαίσια της πολιτιστικής βιομηχανίας εντός των οποίων παράγεται η δημοφιλής μουσική που μας απασχολεί σε τούτη τη μελέτη επαναπροσδιορίζεται κατά σημαίνοντα τρόπο καθώς το νόημά της σχηματοποιείται μέσα από την προσαρμογή της στην καθημερινότητα ως σημαντικό μέρος της και το οποίο βρίσκεται στην πολυσυμμετοχική πράξη και αλληλενέργεια: (α) του συνόλου τρόπων παραγωγής, κατανάλωσης, πρόσληψης και ερμηνείας της μουσικής, (β) των οικονομικών και τεχνολογικών πρακτικών που εφαρμόζονται από τα μέσα παραγωγής και τέλος (γ) του αδιαχώριστου δίπτυχου ήχος-εικόνα που προκύπτει από τις παραπάνω πρακτικές.

Ερευνητικός στόχος:

Κατά την εποχή της επικράτησης του Διαδικτύου στις επικοινωνίες και της ολοένα αυξανόμενης ψηφιακότητας, υφίσταται θεμελιώδεις μεταβολές ως προς την παραγωγή, την διάδοση και την φύση της και από την παρατήρηση αυτή προέκυψε ο κεντρικός ερευνητικός στόχος της διατριβής που είναι: η διερεύνηση και η περιγραφή του τρόπου με τον οποίο αποτυπώνεται η αποϋλοποίηση της μουσικής, η κατάργηση δηλαδή του χειροπιαστού της φορέα (δίσκου βινυλίου, compact disc, κασέτας κ.α.) σε ζητήματα κατασκευής του «σύγχρονου» εαυτού.

Τί συμβαίνει στη μουσική λοιπόν υπό τις ψηφιακές συνθήκες;

- i. Η μουσική γίνεται «ασώματη»: Αποϋλοποιείται και καθίσταται αόρατη. Αποκόπτεται από τον χειροπιαστό υλικό της φορέα. Από τεχνούργημα σαφώς διακριτό με ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά

(διαστάσεις, χρώμα κ.α.) ομοιογενοποιείται με λοιπά ψηφιακά αρχεία ποικίλλης ύλης στις σχετικές συσκευές αποθήκευσης.

- ii. Γίνεται πανταχού παρούσα: Αόρατη και ψηφιακά κωδικοποιημένη εδράζεται σε πολλαπλές και ποικίλλες συσκευές καθημερινής χρήσης (υπολογιστής, tablet, i-rod, mp3 player, κινητό τηλέφωνο). Έτσι, από αντικείμενο λατρείας μετατρέπεται σε αντικείμενο καθημερινής χρήσης καθώς η αβίαστη απόκτηση, η φθηνή ή και δωρεάν πρόσβαση στην πληροφορία καθώς και η ευκολία αποθήκευσης στερούν από το ηχογράφημα κάποιες από τις λατρευτικές ιδιότητες που διέθετε ως αντικείμενο.
- iii. Γίνεται εφήμερη και αντικαθίσταται εύκολα: Η υπερπληθώρα της πληροφορίας σε συνδυασμό με την αβίαστη πρόσβαση σε αυτήν καθιστούν για τον ακροατή κάθε μεμονομένο ηχογράφημα λιγότερο "απαραίτητο" και μοναδικό.
- iv. Καταναλώνεται αποσπασματικά: Τα μέσα αναπαραγωγής της μουσικής (mp3 players, i-rod, υπολογιστής, κινητά τηλέφωνα) προσφέρουν απεριόριστη ευκολία στον ακροατή, ο οποίος δύναται να παρακάμψει κατ' επιλογή οποιοδήποτε σημείο ή και ολόκληρο μέρος του συνολικού ηχογράμματος, του album και έτσι δίνεται έμφαση στο single track. Η νοοτροπία του album με τη συγκεκριμένη αλληλουχία τραγουδιών, η οποία από μόνη της νοηματοδοτούσε το τελικό σύνολο, εγκαταλείπεται με τις συσκευές αναπαραγωγής της ψηφιακής μουσικής να συντελούν σε αυτό παρέχοντας ανά πάσα στιγμή τεράστια ευχέρεια αναφορικά με τη δημιουργία απειράριθμων λιστών από τραγούδια της επιλογής του εκάστοτε ακροατή.
- v. Η απόκτηση ή η ανταλλαγή της μουσικής γίνεται ως επί το πλείστον χωρίς την άμεση επαφή με άλλους ακροατές, όπως στο παρελθόν που το δισκοπωλείο, το μπαρ ή το σπίτι χάριν ομαδικών ακροάσεων λειτούργουσε ως χώρος κοινωνικοποίησης, γνωριμιών και ως εκ τούτου πεδίο συλλογικών ζυμώσεων ταυτοτήτων των μεμονωμένων υποκειμένων. Αντιθέτως μέσω του διαδικτύου το υποκείμενο ασώματο πλέον επικοινωνεί και κοινωνικοποιείται σε εικονικό επίπεδο και από τεράστια συχνά απόσταση με άτομα προερχόμενα ακόμα και από τα μακρινότερα από αυτό σημεία της γης.

- vi. Απλοποιείται το τελετουργικό της ακρόασής της: Τα μέσα αναπαραγωγής της ψηφιακά κωδικοποιημένης μουσικής σε σύγκριση με αυτά της "ενσώματης" εποχής της είναι πολύ πιο εύχρηστα, ευμετακίνητα και ευπροσάρμοστα στις δυνατότητες του χώρου και του χρόνου που έχει στη διάθεσή του ο ακροατής. Στερούν από αυτήν την αδιάσπαστη προσοχή του ακροατή με αποτέλεσμα να ακούγεται συνεπώς ακροθιγώς και βιαστικά.
- vii. Περιορίζεται η δυνατότητα κοινωνικής επιρροής του καλλιτέχνη (π.χ. Bob Dylan, John Lennon). Αφενός Τα εικαστικά που συνόδευαν την ενσώματη μουσική και πριμοδοτούσαν την καθιέρωση της χαρακτηριστικής εικόνας-προφίλ του καλλιτέχνη (π.χ. Iggy Pop, David Bowie) στη συνείδηση του κοινού, σήμερα απουσιάζουν. αφετέρου Είναι τόσο λίγος ο χρόνος που αφιερώνει ο ακροατής στον κάθε καλλιτέχνη που ο τελευταίος σήμερα έχει πολύ λιγότερες προοπτικές να επιδράσει καθοριστικά στις κατά καιρούς επικρατέστερες κοινωνικές αντιλήψεις.

Μεθοδολογία:

Το πρωταρχικό ερευνητικό ερώτημα που επιδιώκεται να απαντηθεί είναι να αναζητηθεί και να καταγραφούν ο τρόπος, ο βαθμός και οι τομείς στους οποίους έχει επηρεαστεί η σχέση του ακροατή με την μουσική δημιουργία, τον καλλιτέχνη - αστέρα και το ηχογράφημα υπό τις νέες συνεχώς εξελισσόμενες «ψηφιακές συνθήκες».

Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν 24 ημι-δομημένες συνεντεύξεις σε άτομα ηλικίας από 20 μέχρι 45 ετών που δήλωσαν μουσικόφιλοι. Οι πρώτοι 14 πληροφορητές επιλέχθηκαν από έναν ευρύ κύκλο ανθρώπων με κριτήριο την σταθερή ενασχόληση και παρουσία στα μουσικά δρώμενα της πόλης, ενώ οι υπόλοιποι 10 προέκυψαν από συστάσεις σε κοινούς τους γνωστούς με σκοπό την συνεισφορά στην συγκεκριμένη έρευνα. Η συγκεκριμένη μέθοδος ποιοτικής έρευνας, αυτή των ημι - δομημένων συνεντεύξεων, εφαρμόστηκε ως η πιο ενδεδειγμένη για την καταγραφή «προσωπικών ιστοριών», κοινωνικών και πολιτισμικών πρακτικών καθώς και την συλλογή αντιλήψεων, στάσεων, τάσεων, απόψεων και συναισθημάτων.

Ο οδηγός συνέντευξης διαμορφώθηκε από την οργάνωση και την ομαδοποίηση ερωτήσεων που αφορούν:

- i. στη σχέση των υποκειμένων (πώς ξεκίνησε και πώς εξελίχθηκε) με τη μουσική και τον υλικό ή μη φορέα της,
- ii. τους αγαπημένους τους καλλιτέχνες και την ιδιαίτερη ιστορία του καθενός από αυτούς, και κατά συνέπεια
- iii. την επίδραση αυτών στο στυλ και την ιδεολογία τους
- iv. στις συνήθειές τους αναφορικά με την ενημέρωση, την «συγκομιδή» υλικού,
- v. το τελετουργικό ακρόασης
- vi. την αναφορικά με τις μουσικές τους προτιμήσεις κοινωνική δικτύωση.

Η ευέλικτη αυτή μορφή συνέντευξης κρίθηκε πως θα εξυπηρετούσε ιδανικά τον επιδιωκόμενο στόχο, την εμβάθυνση δηλαδή στην συγκέντρωση και ανάλυση των δεδομένων, καθώς επιτρέπει στον ερευνητή τον «διπλωματικό» χειρισμό της σειράς των ερωτήσεων που περιλαμβάνει ο οδηγός συνέντευξης. Επιπρόσθετα, η εν λόγω ευελίξια ευνοεί όχι μόνο την αβίαστη και γόνιμη ροή της κουβέντας, αλλά και την μεγαλύτερη διάδραση του ερευνητή με τα υποκείμενα της έρευνας πριμοδοτώντας έτσι τη διαδικασία του αναστοχασμού του, ο οποίος επιβάλλεται κατά την ερμηνεία των δεδομένων στην ποιοτική προσέγγιση. Κατά την πορεία της εμπειρικής διερεύνησης ο οδηγός συνέντευξης τροποποιήθηκε σε κάποια σημεία του ώστε να δοθεί έμφαση και προτεραιότητα στις θεματικές που αναδείχθηκαν ως κύριες τόσο από την διαδικασία της παραγωγής δεδομένων όσο και από την παράλληλη θεωρητική επεξεργασία. Η ερευνητική διαδικασία διήρκησε 5 μήνες και θεωρήθηκε ότι ολοκληρώθηκε, όταν διαπιστώθηκε ότι επήλθε κορεσμός στις πληροφορίες, όταν παρατηρήθηκε δηλαδή πως οι απαντήσεις επαναλαμβάνονταν έχοντας καλύψει επαρκώς τα υπό διερεύνηση ζητήματα καθώς και ότι έπαψαν να προκύπτουν νέες θεματικές ενότητες ή υπό-ενότητες.

Στην συνέχεια από την διαχείριση και την συγκεντρωτική ομαδοποίηση του υλικού προέκυψε η παρακάτω κωδικοποίηση σε τρεις μεγάλες θεματικές ενότητες:

- i. **ένταξη της μουσικής στην καθημερινότητα και ο ρόλος της σε αυτήν:** ποιες είναι οι πρακτικές και οι συνήθειες των μουσικόφιλων κατά την εποχή του Διαδικτύου, πώς έχει αφομοιώσει η μουσική παραγωγή τις "ψηφιακές" συνθήκες και πώς έχει προσαρμοστεί σε αυτές;
- ii. **επιδραστικότητα και μυθοποίηση καλλιτέχνη (εικόνα, στυλ και ιδεολογία/ες):** πώς αναπτύσσουν και πώς περιγράφουν τη σχέση τους με τους μουσικούς και από αυτήν πώς και πόσο επηρεάζεται/διαμορφώνεται το μουσικό γούστο, το στυλ και ο τρόπος ζωής;
- iii. **κοινωνική δικτύωση:** σχηματίζονται "πυρήνες" ανθρώπων με γνώμονα τα κοινά ακούσματα; Τί αναπαραστάσεις έχουν για τον εαυτό και τον άλλο; Αν ναι, πόσο σφιχτή συνοχή έχουν οι "κοινότητες" αυτές; Τα μέλη της αναγνωρίζουν κάποια συλλογική ιδιαιτερότητα; Λειτουργούν με τελετουργικά που επικυρώνουν τη συμμετοχή τους σε αυτές;

Στο επόμενο στάδιο της διαδικασίας της ανάλυσης οι τρεις αυτές μεγάλες θεματικές ενότητες πρόκειται να τμηθούν περαιτέρω σε μικρότερες υπο-ενότητες ώστε να προαχθεί η ενδεδειγμένη ανάλυση του συγκεντρωθέντος υλικού και να συγκροτηθεί έτσι μια σφαιρική ευκρινής εικόνα του «σύγχρονου» ακροατή μουσικής/μουσικόφιλου.